

ЕСТЕТИЧНЕ ВИХОВАННЯ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ НА УРОКАХ ТРУДОВОГО НАВЧАННЯ

За різних політико-економічних трансформацій, які переживала Україна, коли змінювалися уявлення про світ і місце людини в ньому, як ніколи гостро постало питання про роль естетизації життя людини та суспільства в цілому, інтеграцію української національної культури у світову, що загалом виражається в посиленні впливу прекрасного на різні аспекти життєдіяльності суспільства.

На сучасному етапі розвитку української культури та сучасних інформаційних технологій у вихованні дітей актуальним є естетичне виховання майбутнього покоління. Краса здавна вважалася могутнім засобом морального вдосконалення особистості. Головне завдання естетичного виховання полягає в тому, щоб прищепити людині високі норми і принципи моралі, прагнення до творчої діяльності, яка є засобом реалізації духовних потреб особистості. Розвиваючи культуру почуттів, поведінки, особистих інтересів, творчу працю, активну громадську діяльність, можна формувати всебічно-досконалу і розвинену людину.

Над проблемою формування естетичних смаків та національних цінностей працювали чимало педагогів сьогодення, серед яких В. Довбишенко, П. Дроб'язко, Р. Захарченко, П. Ігнатенко, В. Каюков, В. Кузь, І. Мартинюк, Ю. Руденко, З. Сергійчук, М. Стельмахович, Б. Ступарик, Є. Сявако та інші. У кінці ХХ ст. академіком АПН України Д. Тхоржевським започатковано наукову школу з проблеми національного виховання учнів загальноосвітніх закладів навчання. Окремі педагогічні аспекти формування в учнів естетичних цінностей були розглянуті у дослідженнях Б. Тимківа, О. Лихолата, Л. Оршанського, В. Рака, Л. Савки, С. Чебаненка, С. Павх, М. Бойчука.

Мета статті – розкрити особливості формування естетичних смаків учнів на уроках трудового навчання.

Кожний елемент педагогічної системи повинен нести естетичне навантаження в тісному взаємозв'язку з іншими елементами системи: мета праці - з її процесом, процес - з результатом, результат - з особистими відносинами, відносини - з якостями особистості. Ідеальна сторона процесу праці полягає в тому, що виконуючи будь-яку роботу, школярі повинні мати в своїй уяві ідеальний образ виробу. Праця виховує естетично не тоді, коли дитина просто щось робить, а коли ця діяльність направлена на відтворення ідеалу. Не лише прибирання, але й розстановка меблів, оздоблення інтер'єру - все це необхідна умова успіху в праці, яка забезпечується його ідеальною стороною. Будь-яка праця, особливо та, яка претендує на естетичну оцінку, починається з її організації.

Розпочинаючи практичну роботу, учень повинен мати перспективу і установку на красу: не лише хто швидше виконає, але й хто виконає краще, зі смаком оформить результат праці, швидше приведе в порядок своє робоче місце. Якщо трудова діяльність в колективі організується як змагання, тоді одним з важливих показників оцінювання повинен бути естетичний вигляд роботи. Це сприяє формуванню й подальшому розвитку естетичних смаків.

Сам процес праці може бути іноді нелегким і потребувати багато волевових зусиль. І тоді в якості стимулу діяльності може виступити прагнення до творчості, образ прекрасного, який необхідно втілити в життя. Тобто, крім того, що учень повинен виготовити корисний, безпечний і зручний виріб, відповідно до його призначення, від повинен бути ще й гарним, викликати задоволення своїм зовнішнім виглядом. Створюючи виріб, учень реалізує внутрішню тенденцію розвитку естетичних смаків. Така практична діяльність збагачує естетичну культуру дитини, відображає закономірності розвитку її естетичних смаків.

В естетичному судженні з приводу досконалості виробу по змісту і формі проявляється вся ступінь культурного розвитку індивіда з однієї сторони, і культурного розвитку суспільства - з іншої [8, с. 34]. Тому естетичний смак виступає істинно людською здатністю "оцінювати" предмет мірою всієї людської культури, взятої в історичному ставленні.

Щоб виріб був гарний, в ньому насамперед повинна найповніше виразитись та мета, яку людина ставить при виготовленні його. Крім цього, задум предмета, його призначення повинні бути виражені в оптимальній формі: якщо в формі предмета найбільш повно виражені мета і зміст речі, то ця форма сприймається як гарна.

В формі виражається не лише відношення учнів до самого предмету. Речі виступають як свідки і посередники його відношення до людей, до дійсності в цілому. Зміст речі збагачується новим естетичним відношенням, розкриває естетичні смаки учнів. Тому вчитель повинен розвивати у школярів відчуття форми, вміння гармонійно поєднувати кольори, оцінювати композицію, гармонію, симетрію. Закон єдності і краси простежується в їх органічному поєднанні. Корисно, коли в оцінюванні виробів приймають участь учні. Це спонукає їх не лише до самокритики, критики, але й вчить всебічно розкривати естетичність даного виробу і виявляти власні естетичні смаки. Ще М. Чернишевський говорив про те, що важливо знати не лише про те, подобається чи не подобається, але й те, на основі яких міркувань певний предмет йому подобається чи не подобається [3, с. 72]. Тому вчитель повинен це враховувати для виявлення й подальшого розвитку естетичних смаків учнів. Але перед тим, як розпочати практичну діяльність, направлену на виготовлення конкретного виробу, учень повинен проявити творчість, оздобити цей об'єкт праці за власним смаком, але при цьому дотримуючись "законів краси", гармонійно поєднавши форму, кольорову гаму зі змістом виробу. Це завдання можна поставити лише перед дитиною з розвиненим естетичним смаком. В іншому випадку учень повинен працювати під керівництвом вчителя або в парі з однокласником, в якого розвинений естетичний смак, і це, відповідно, вплине на формування й естетичне збагачення естетичної культури і розвитку естетичних смаків першого.

Формуючи естетичні смаки учнів на уроках трудового навчання, не слід забувати про спецодегу. Учні на уроках праці обов'язково повинні бути в спецодезі. Добре було б, якби в цьому аспекті вчитель і діти проявили творчість, виготовивши свій власний спецодегу, оздобивши його відповідним чином, тим самим створивши власну "емблему" свого класу. В такому одязі учні з великим задоволенням би працювали, адже, він би не лише захищав від забруднення, а й прикрашав, тобто виконував би і естетичну функцію, що сприяло б формуванню естетичних смаків учнів, розвитку їх творчого потенціалу. Навіть така дрібничка в поєднанні з іншими складовими не лише розвиває смаки, а й сприяє розвитку особистості.

Естетичні смаки учнів на уроках трудового навчання формуються під впливом відчуття краси в процесі праці, які виникають в дитини тоді: коли бачить цінність праці для суспільства; коли зміст і характер праці відповідають її нахилам і здібностям; коли трудова діяльність відбувається в естетичних умовах; коли праця сама по собі цікава, складна, різноманітна; коли в дитини є певні трудові навички, необхідні для виконання певної трудової діяльності [6, с. 71].

Звідси випливає висновок: в формуванні естетичних смаків учнів в процесі трудової діяльності, в отриманні естетичного задоволення від праці багато залежить від виду праці, умов і інших факторів, але ще більше - від самих учнів, від їх вміння насолоджуватись працею, яке повинен розвивати учитель трудового навчання.

Естетична організація виробничого середовища учнів включає ряд елементів. Сюди відноситься архітектура будівлі, зокрема школи, інтер'єр навчальних приміщень, колір, освітлення, чистота класу, раціональна організація робочих місць, наочні стенди, спецодяг, озеленення і навіть музичний супровід під час практичної роботи. Тільки на основі комплексного врахування всіх цих елементів досягається повноцінний позитивний вплив середовища на особистість і на формування її естетичних смаків.

Однією з проблем уроків з трудового навчання є недостатній рівень оснащення майстерень. При правильному розумінні ролі уроків трудового навчання в розвитку дітей цій проблемі слід приділяти більше уваги. Перша і необхідна умова - просторий, світлий клас. У такому приміщенні учні з великим задоволенням будуть працювати. При гарному освітленні робочого місця менше втомлюються очі, помітно підвищується активність школяра, їх успіхи в трудовій діяльності. Щоб вирішити проблему освітлення, недостатньо поставити певну кількість світильників або мати в класі великі вікна. Важливо досягти рівномірності і м'якості освітлення: різке світло не менше втомлює, ніж слабке.

Піклуючись про гарне освітлення, не можна забувати про колір. Немало світла в приміщенні прибавляють чи крадуть кольори, якими пофарбовані стіни, меблі. Так, наприклад, біла поверхня відбиває 80% світла, яке падає на неї. Але слід обережно відноситись до кольорів, адже крім того, що кожний колір спроможний посилювати чи послаблювати освітлення, він ще здійснює психофізіологічний і емоційний вплив на людину. Одні кольори - заспокоюють, інші - збуджують. На особистість важкий вплив здійснює грубе поєднання кольорів, позитивний - гармонія кольорів. "Отже, як і все, що нас оточує, відчуття міри в кольорі, культура поєднання кольорів має велике, хоч і не зовсім усвідомлене, значення", - стверджує Н. Яковлев [9, с. 117].

У створенні естетичних умов праці не меншу роль відіграє така "дрібниця", як краса і зручність інструментів і обладнання. Крім того, потрібно вміти правильно з ними працювати, тобто працювати так, щоб на парті був порядок, щоб все було під руками і нічого не заважало, тобто приділяти увагу правильній організації робочого місця.

Трудове навчання школярів неможливе без врахування рекомендацій наукової організації праці. Взаємодія краси праці і культури на уроках трудового навчання сприяє формуванню естетичних смаків через моральне задоволення, естетичні відчуття, які отримують учні в процесі праці.

Ефективність формування естетичних смаків учнів може забезпечити не випадковий, епізодичний вплив на школярів, а система естетичного виховання, одним з завдань якої є розвиток естетичних смаків. Тому з метою підвищення ефективності процесу формування естетичного смаку учнів вчителю рекомендується звернути увагу на вирішення таких завдань в навчально-виховному процесі:

- * збагачення рівня загальної культури учнів;
- * формування естетичного ідеалу;
- * знайомлення учнів з критеріями краси, які існують в суспільстві;
- * розвиток естетичних почуттів, духовно-естетичних потреб учнів;
- * розвиток вмінь сприймати і оцінювати красу;
- * розвивати бажання створювати красу власними руками.

Ця система повинна опиратись на різноманітний вплив. В ньому велику роль мають відігравати як підготовка до виконання трудових завдань, так і сам процес виготовлення об'єкту праці. В цій системі відповідна роль повинна бути відведена чіткій організації трудової діяльності, боротьбі за красу трудових дій школярів, за високу культуру умов праці. Вибір об'єкта праці і знайомство з ним, постановка мети і планування послідовності виконання трудових операцій, аналіз креслення і його розмітка, обробка матеріалів і оздоблення виробу - все повинно комплексно сприяти розвитку естетичних смаків учнів.

Список використаної літератури

1. Гаврилова К. В. Морально-естетичне виховання школярів. - М.: Педагогіка, 1988. - С. 304 - 307.
2. Зорева О. А. Моральні і естетичні фактори в трудовому вихованні. - К.: Освіта, 1986. - 241 с.
3. Эстетическое воспитание школьников / Под ред. Б. Т. Лихачева. - М.: Просвещение, 1989. - С. 37 - 49.
4. Іващенко Ф. І. Праця і розвиток особистості. - К.: Радянська школа, 1987. - С. 50.
5. Кучерюк Д. Ю. Эстетика труда. - К.: Высшая школа, 1989. - 249 с.
6. Раппопорт С. Х. Эстетическое творчество и мир вещей. - М.: Знание, 1987. - 163 с.
7. Толстых В. И. Эстетическое воспитание. - К.: Знание, 1987. - 234 с.
8. Яковлев Н. М. Методика и техника урока в школе. - М.: Просвещение, 1985. - 208 с.